

Sprog i Norden

Titel: Språksamarbeid i Norden 1983-84
Forfatter: Ståle Løland
Kilde: Sprog i Norden, 1984, s. 84-93
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Språksamarbeid i Norden 1983–84

Av Ståle Løland

NORDISK SPRÅKSEKRETARIAT

Nordisk språksekretariat ble opprettet i 1978 som et samarbeidsorgan for språknemndene i Norden og andre organer som arbeider med språk- og terminologispørsmål. Sekretariatet er opprettet av Nordisk ministerråd og får sine midler bevilget over det nordiske kulturbudsjettet. Budsjettet for 1983 var på 647 000 norske kroner. Retningslinjene fastslår at sekretariatet skal arbeide for å bevare og styrke det språklige fellesskapet i Norden og for å fremme den nordiske språkforståelsen. (Se nærmere om organisasjon, arbeidsoppgaver o.l. i Språk i Norden 1977 og 1978.)

Informasjon og kontakt

Nordisk språksekretariat fungerer som en informasjonssentral for alle former for nordisk språksamarbeid. Interesserte kan få opplysninger om språk og språkforhold i Norden, om litteratur, ordbøker og forskningsprosjekter. Sekretariatet formidler kontakt mellom forskere, ordboksforfattere og andre som arbeider med språk, og hjelper til med å skaffe foredragsholdere til kurs, seminarer, konferanser o.l. For å utvide kontaktflaten arrangerer sekretariatet møter og konferanser der språkvitere og folk fra andre fag kommer sammen for å drøfte felles problemer. Sekretariatet gir også ut skrifter og forskningsrapporter.

De nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet

Nordisk ministerråd har gitt Språksekretariatet i oppdrag å arrangere tre symposier om de nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet sett på bakgrunn av samfunnsutviklingen. Det første symposiet i serien ble holdt på Sundvollen ca. 4 mil fra Oslo 16.–19. november 1983. Det deltok vel 20 språkforskere og samfunnsvitere

på symposiet, som hadde tittelen "Skolens og lese- og skriveferdighetens betydning for de nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet". Sekretariatet har gitt ut en rapport fra symposiet (se omtale s. 98).

Det neste symposiet i serien vil bli holdt 17.–20. september 1984 på Själö (utenfor Åbo), og vil konsentrere seg om behovet for og bruken av skrift innenfor 1800-tallets forvaltning, næringsliv og privatkommunikasjon – sett i forhold til de nordiske skriftspråkenes utvikling. Det siste symposiet vil bli holdt i Danmark høsten 1985, og vil behandle emnet "Ideologier og språkstyring sett i forhold til de nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet".

De nordiske språkenes utvikling etter 1945

7.–10. mai 1984 arrangerte Språksekretariatet en konferanse om de nordiske språkenes utvikling etter 1945. Konferansen så språkutviklingen i sammenheng med endringene i samfunnsforholdene: økt undervisningstilbud, utvidelse av offentlig virksomhet, massemedienes framvekst, spesialisering, internasjonalisering osv. De ca. 30 deltakerne på konferansen diskuterte også språkrøktens og språkplanleggingens ideologi og betydning for språkutviklingen. Det vil bli gitt ut en rapport fra konferansen i sekretariatets rapportserie.

Grannespråksseminar

Nordiska språk- og informationscentret i Helsingfors og Nordisk språksekretariat tar i fellesskap sikte på å arrangere tre samnordiske seminarer om grannespråksundervisning. Seminarene vil bli gjennomført på regional basis, slik at ett seminar legges til den nordlige delen av Norden (1984), ett til den midtre delen (1985) og ett til den sørlige delen (1986). Målet med seminarerne er å motivere lærerne for grannespråksundervisningen, blant annet ved å gi dem ideer til praktiske opplegg og veiledning om eksisterende hjelpemidler.

"Språkene i Norden"

I 1983 kom "Språkene i Norden" ut som nummer 1 i Nordisk språksekretariats skriftserie med Bertil Molde og Allan Karker som redaktører. Boka er på 170 sider og gir den første samlede oversikten over alle språkene i Norden bortsett fra innvandrerspråkene: dansk, norsk, svensk, finlandssvensk, finsk, samisk, islandsk, færøysk og grønlandsk. På en populær måte presenterer skriftet de enkelte språks historie og karakteristiske trekk i dag. Skriftet innledes med en artikkel om språkforholdene i Norden og om de nordiske språkenes opphav, og avsluttes med en orientering om det nordiske språksamarbeidet. Artikkelen er skrevet på dansk, norsk og svensk, og bortsett fra artikkelen om grønlandsk er de alle skrevet av styremedlemmer i Nordisk språksekretariat. Skriftet henvender seg til alle som er interessert i språk og språkforhold i Norden. Sekretariatet håper at det vil være særlig nyttig i morsmåls- og grannespråksundervisningen ved universiteter, høyskoler og lærerskoler i Norden. Førsteopplaget er på 10 000 eksemplarer.

"Barn i Norden"

Med midler bevilget av Nordisk ministerråd har Språksekretariatet administrert og deltatt i arbeidet med en tekstsamling til grannespråksundervisningen for årstrinn 4-6 i grunnskolen - "Barn i Norden". Tekstsamlingen er redigert av en nordisk arbeidsgruppe. Manuskriptet er ferdig og vil etter planen bli gitt ut høsten 1984.

"Att förstå varandra i Norden"

Sammen med Nordiska språk- och informationscentret er Språksekretariatet i gang med å utarbeide et supplement til "Att tala nordiskt". Skriftet har fått arbeidstittelen "Att förstå varandra i Norden". Hensikten med skriftet er å forbedre kommunikasjonen og øke språkforståelsen ved nordiske konferanser, møter, kurs o.l. Skriftet skal være en praktisk håndbok for arrangører av nordiske sammenkomster, samtidig som det skal gi råd og støtte til alle som deltar i samarbeidet.

Språkdok

Våren 1982 gav Språksekretariatet ut rapporten *Språkdok 1981* som nummer 3 i sekretariatets rapportserie. Rapporten var resultatet av et prøveprosjekt som gikk ut på å dokumentere pågående forskning om samtlige språk i Norden bortsett fra innvandrerspråkene. Program og data fra prosjektet er lagret på magnetbånd ved Språkdata i Göteborg, slik at materialet kan oppdateres på en enkel måte. Med tanke på en eventuell videreføring av prosjektet sendte Språksekretariatet i 1983 et spørreskjema til de forskerne som hadde deltatt i prosjektet, for å få vite om de hadde hatt noen nytte av det. Om lag halvparten svarte, og de fleste (ca. 75 %) var positive. På grunnlag av dette har Språksekretariatet bestemt at prosjektet bør føres videre under forutsetning av at det blir bevilget nødvendige midler til det.

Grannespråksundervisningen i den videregående skolen

Nordisk ministerråd har bevilget 180 000 danske kroner til et prosjekt som skal kartlegge grannespråksundervisningen i den videregående skolen (gymnasieskolan), og eventuelt foreslå tiltak som kan styrke denne undervisningen. Språksekretariatet er representert i den arbeidsgruppen som er nedsatt, sammen med Nordiska språk- og informationscentret og Nordspråk (morsmåslærerorganisasjonenes nordiske samarbeidsorgan). Arbeidsgruppen skal blant annet vurdere eksisterende læreplaner, grunn- og videreutdanning av lærere, pedagogisk utviklingsarbeid og utvikling av lærermidler til grannespråksundervisningen. Arbeidet kom i gang våren 1984.

Uttalelser

Ifølge sine retningslinjer kan Nordisk språksekretariat "avge yttrandet och rekommendationer till myndigheter, organisationer, företag, m. fl. samt till enskilda personer". I 1983 skrev sekretariatet til Nordisk ministerråd om islandske navn i nordiske skrifter og om bruken av Å/å og Aa/aa i danske stedsnavn. Sekretariatet uttalte seg også til Nordisk ministerråd om faren for inndraging av nordiske lektorstillinger ved universitetene i Norden som følge av

den økonomiske krisen. Til slutt i uttalelsen heter det:

”Nordisk språksekretariat mener det er på høy tid å vurdere hvordan undervisningen i og studiet av nordiske språk kan sikres på universitetsnivå i de enkelte landene. Sekretariatet vil derfor henstille til Nordisk ministerråd å ta opp denne saken som er så viktig for kulturfellesskapet og språkforståelsen i Norden. I denne forbindelse bør Ministerrådet vurdere muligheten for å få opprettet en nordisk kulturavtale på området. En slik avtale kunne sikre et minstemål av stillingsnormeringer, uavhengig av studenttall og øvrige konjunkturer.”

Ordbøker

Språksekretariatet uttaler seg også om forskjellige ordboksprosjekter i forbindelse med søknader til Nordisk kulturfond. I 1983 uttalte sekretariatet seg om to prosjekter: Ivar Orkland og Frederik Raastad: *Islandsk-norsk ordbok* og Mirja Azeem: *Dansk-finsk ordbog*. Sekretariatet deltok også i 1983 i arbeidet med *Nordisk forvaltningsordbok* og *Nordisk skoleterminologi* (se omtale s. 101), som begge kom ut i løpet av året.

Ordboksarkiv

Språksekretariatet har utarbeidet et emnesortert kortarkiv over ordbøker som er kommet ut i Norden etter 1955. Arkivet er satt opp på grunnlag av de alfabetiske listene over ordbøker i publikasjonene ”Nordiske språkspørsmål” (1955–67) og ”Språk i Norden” (årlige publikasjoner fra 1970). Ved utgangen av 1983 inneholdt arkivet vel 2000 kort. Ved hjelp av arkivet kan en få oversikt over eksisterende en- eller flerspråklige allmennordbøker eller ordbøker innenfor et bestemt fagområde. Sekretariatet håper at arkivet på denne måten vil være nyttig for ordboksforfattere, terminologer, oversettere, forleggere, studenter, lærere og andre.

Den nordiske nyordsundersøkelsen

De nordiske språknemndene har i mange år registrert nye ord og uttrykk som er blitt brukt i massemedier, faglitteratur o.l. Dette

arbeidet danner et viktig grunnlag for nemndenes og Språksekretariatets språklige rådgiving. Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland gav i 1980 ut en liste over finske nyord etter 1963. I 1982 gav Norsk språkråd ut "Nyord i norsk" med et utvalg av ord som er kommet til i perioden 1945–75. Dette var ledd i et nordisk samarbeidsprosjekt, og tilsvarende ordbøker vil bli gitt ut av Dansk Sprognævn og Svenska språknämnden. Når disse bøkene er kommet, vil det videre nyordsarbeidet bli drøftet på nordisk basis.

Språksørsmål

Sammen med de nasjonale språnemndene tar Nordisk språksekretariat opp forskjellige språksørsmål med sikte på å komme fram til fellesnordiske anbefalinger. Ofte dreier det seg om å finne dekkende ord for nye begreper. I 1983 foreslo sekretariatet for eksempel "lesepenne" som betegnelse for det penneformede redskapet for prisavlesing som blir brukt ved datastyrte kasseapparater. For de engelske uttrykkene "after market", "feature-journalistikk" og "brainstorming" har sekretariatet anbefalt avløserordene "ettermarked", "bakgrunnsjournalistikk" og "idéklekking".

Det 30. nordiske språkmøtet

ble holdt på Villa Maritime i Marstrand 13.–15. september 1983. Det deltok 37 representanter for språknemndene og Nordisk språksekretariat og en gjest fra Nordiska språk- og informationscentret. Hovedemnet for møtet var "Vad önskar språkvården av språkforskningen?" De fleste av innleggene er publisert i dette nummeret av Språk i Norden. Dessuten vedtok møtet å tilrå overfor språknemndene i Danmark, Norge og Sverige å endre skrivemåten av en del fremmedord med sikte på å komme fram til størst mulig nordisk samsvar.

Handlingsprogram for bedre språkforståelse i Norden

En av Språksekretariatets første oppgaver var å utarbeide et utkast til et handlingsprogram for bedre språkforståelse i Norden. Etter at utkastet var blitt bearbeidet av Nordisk kultursekretariat, ble

det lagt fram for Nordisk ministerråd, som sluttet seg til det i februar 1981. Programmet inneholder en rekke forslag til tiltak, bl.a. styrking av grannespråksundervisningen, videreutdanning av lærere, produksjon av nye læremidler, utvikling av metodiske opplegg og økt forskningsinnsats. Flere steder blir det framhevet at Nordisk språksekretariat bør innta en sentral plass i gjennomføringen av programmet, og at sekretariatet bør få økte midler til dette. På grunn av den vanskelige økonomiske situasjonen har sekretariatet likevel ikke fått reelle økninger på budsjettene for de siste årene. Men i det nordiske kulturbudsjettet for 1985 har Språksekretariatet fått en ny stilling som førstekonsulent og dessuten økte prosjektmidler. Dette vil gjøre det mulig for sekretariatet å utvide og intensivere sin virksomhet, særlig når det gjelder grannespråksforskning og grannespråksundervisning.

DE ENKELTE NEMNDENE

Språklig rådgiving

Alle språknemndene har det som en av sine hovedoppgaver å svare på språkspørsmål fra enkeltpersoner, organisasjoner, offentlige kontorer og andre. Denne delen av virksomheten har økt betydelig de siste årene og tar mye av tiden til de ansatte i de forskjellige sekretariatene. I 1983 svarte for eksempel Dansk Sprognævn og Svenska språknämnden hver på ca. 8 000 spørsmål, de fleste over telefon. Finska språkbyrået hadde i 1983 ca. 12 600 telefonsamtaler om språkspørsmål, og Svenska språkbyrået i Finland ca. 4 700.

Språknemndene gir også språklig veiledning gjennom sine meldingsblad og andre publikasjoner som de gir ut (se omtale s. 97-100). Representanter for Svenska språknämnden deltar regelmessig i radioprogrammer som tar opp språkspørsmål.

I 1983 innledet Svenska språkbyrået et samarbeid med Finlands rundradio, som har gjort det mulig for byrået å ansette en person som blir betalt av radioen (60 % arbeidstid). Den nye medarbeideren skal følge språket i radio og fjernsyn, skrive språkbrev, arrangere kurs, holde kontakt med redaksjonene osv.

Ordboks- og terminologiarbeid

De fleste nemndene gjennomgår terminologilister, standardforslag o.l., og uttaler seg både om termer og definisjoner. Arbeidet foregår i nær kontakt med standardiseringsorganisasjonene og terminologiorganene i de enkelte landene.

Svenska språknämnden gransker manuskriptet til en svensk-finsk ordbok, som begynte å komme ut våren 1982, til "Svensk ordbok", som utarbeides ved Institutionen för språkvetenskaplig databehandling i Göteborg, og til den ellefte utgaven av Svenska Akademiens ordliste. Nemnda arbeider også videre med en svensk uttaleordbok og en norsk-svensk ordbok. Det siste er et samarbeidsprosjekt med Norsk språkråd.

Svenska språkbyrån i Finland tok i 1982 på nytt opp arbeidet med en svensk uttaleordliste med særlig vekt på den finlands-svenske uttalen. Finska språkbyrån fortsetter granskningen av manuskriptet til den Stora svensk-finska ordboken. Byrået arbeider også med en finsk grunnordbok.

Dansk Sprognævn står for utgivelsen av den autoriserte "Ret-skrivningsordbok", og er i gang med en omfattende revisjon av den siste utgaven fra 1955. Etter planen skal den nye utgaven være ferdigredigert i 1984.

Norsk språkråd driver et omfattende terminologiarbeid, blant annet innenfor fagområdene biologi, fysikk, kjemi, elektronikk, datafag og oljevirkosomhet. Sammen med Rådet for teknisk terminologi arrangerte Norsk språkråd 27. oktober 1983 en konferanse om språk og språkproblemer i oljebransjen og bransjer som samarbeider med den. Etter konferansen ble det nedsatt en arbeidsgruppe med representanter for myndighetene, oljemiljøer, Norsk språkråd og Rådet for teknisk terminologi. Gruppen skal blant annet kartlegge viktige arbeidsområder for språkrøkt innenfor petroleumssektoren og peke på tiltak som kan forbedre situasjonen. Sammen med Leksikografisk institutt ved Universitetet i Oslo arbeider Norsk språkråd med to håndordbøker, en for bokmål og en for nynorsk. Etter planen skal de være ferdige i 1984.

Kursvirksomhet o.l.

Språknemndene i Sverige og Finland holder en rekke kurs for

offentlige tjenestemenn, journalister, forlagsfolk, lærere, oversettere og andre. I Finland har kursvirksomheten blitt ytterligere utvidet etter at Forskningscentralen fikk mulighet til å ta betaling for slike tjenester. Den 19. november 1983 arrangerte Íslensk málnefnd en konferanse for medlemmer av terminologiske utvalg, leksikografer og andre.

Myndighetenes språk

Språknemndene engasjerer seg også på andre måter i arbeidet med å bedre myndighetenes språk. Dansk Sprognævn har for eksempel nær kontakt med danske oversettere ved EFs institusjoner i Bruxelles og Luxembourg. Nemnda samarbeider også med Danmarks Forvaltningshøjskole. Svenska språknämnden har deltatt i prosjektet "Språket i de kommunala protokollen", satt i gang av Justitieombudsmannen. (Se omtale av skriftet "JO om de kommunala protokollen" s. 142.) Norsk språkråd har på nytt tatt opp tanken om en egen konsulenttjeneste for praktisk språkbruk i staten. De fleste nemndene gransker dessuten språket i publikasjoner o.l. som myndighetene gir ut.

Uttalelser

Språknemndene uttaler seg til myndighetene og andre om saker av språklig interesse. I 1983 uttalte Svenska språknämnden seg for eksempel om en statlig utredning om "ortnamnsvård". Norsk språkråd uttalte seg blant annet om norskfaget i grunnskolen, om målbruk i statlig informasjonstilfang, om Norges offentlige utredninger NOU 1983:6 Stadnamn og om en rekke saker som angår jamstillingen mellom bokmål og nynorsk i skolen og i offentlig tjeneste.

Andre arbeidsoppgaver

Dette viser at Norsk språkråd har språkpolitiske oppgaver i tillegg til de rent språkfaglige. Rådet skiller seg også fra de andre nemndene ved at det gjennomgår skolens lærebøker språklig. I 1983 hadde rådet således 349 lærebøker til språklig gransking.

Dansk Sprognævn legger mer arbeid i å samle inn ordmateriale fra aviser, tidsskrifter, faglitteratur osv. enn de andre nemndene. I 1983 økte ord- og sitatsamlingen med ca. 13 000 sedler, slik at den ved årsskiftet 1983/84 var på ca. 655 000 sedler.

Svenska språknämnden deltar sammen med Svenska Akademin, Tekniska nomenklaturcentralen, Standardiseringskommissionen og språkeksperterne i Statsrådsberedningen i samarbeidsorganet "Språkvårdsgruppen".